

TÜRK OCAKLARININ KAPATILIŞI, BORÇLARI ve EMLÂKİNİN TASFİYESİ

Mustafa ARIKAN *
Ahmet DENİZ **

ÖZET

II.Meşrutiyet döneminde kurulan “Türklük” gayesine hizmet eden derneklerden en uzun ömürlüsü “Türk Ocakları”dır.Cumhuriyet öncesi ve sonrası faaliyetleriyle “millî devlet” kurulması sürecine olumlu katkılarda bulunan ocaklar, Serbest Cumhuriyet Fırkası ile gerçekleştirilmeye çalışılan çok partili hayata geçiş denemesinin ortaya çıkardığı olumsuz siyasi şartlar içerisinde kapatılmışlardır.

Borçları ve menkul-gayrimenkul mallarıyla Cumhuriyet Halk Partisi’ne devredilen Türk Ocaklarının tasfiyesi, 1931 yılından 1944’e kadar uzun bir süre devam etmiştir. Borçları, ocaklara ait emlakın satışından elde edilen para ile kapatılmış, mallarının bir kısmı da yeni kurulan “Halkevleri”ne verilmiştir.

ANAHTAR KELİMELELER

Türk Ocakları, Cumhuriyet Halk Fırkası, Halkevleri, Serbest Cumhuriyet Fırkası

THE ABOLISHMENT OF TÜRK OCAKLARI AND THE RECLAIM OF LIABILITIES AND REAL ESTATES

ABSTRACT

“Türk Ocakları” is the longest-lived organisations established in the period of Constitutional Monarchy II, to serve the goal of “Turkishness”. These organizations had contributed to the process of establishing “National state” with their activities before and after the Turkish Republic. However they were closed in the political conditions aroused by the experiments made for the transition to the life of many parties system with “Free Republican Party”.

The elimination of “Türk Ocakları” which were transferred to “Republican People’s Party” with their loans and movable-immovable properties took for a long time from 1931 to 1944. Their loans were paid with the money got from selling the real estate of the organizations and some of their goods were given to the newly set up “Community Centers”.

KEY WORDS

Türk Ocakları, Republic People’s Party, Community Centers, Free Republican Party

* Yard.Doç.Dr., Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi

** Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bilim Dalı Doktora Öğrencisi.

GİRİŞ

Bünyesinde çok farklı milliyet ve din mensubunu barındıran Osmanlı Devleti, Fransız ihtilâli sonrası yükselen milliyetçilik hareketlerinden etkilenerek ayrılıkçı hareketlere girişen, başlangıçta Gayrimüslim ve daha sonra Müslüman unsurları bir arada tutabilmek için, önce “ittihad-ı anâsır” anlayışına dayalı “Osmanlılık” ve bunu müteakip “İslâmcılık” siyasetini yükseltmeye çalışmıştı. 19. asrın ikinci yarısı ve 20. asrın başlarında ortaya çıkan durum; izlenilen siyasetin –devletin gücü ile de orantılı olarak– devlet bünyesinden kopuşların önlenemediğini göstermişti.

Ayrılıkçı milliyetçilik hareketlerinin devleti olumsuz etkilediği 19. asrın özellikle ikinci yarısında Osmanlı aydınları, Türkoloji sahasında yapılan çalışmalarla dikkatlerini Türk tarihine ve diline yönelttiler. Bu sebeple Türkçülük hareketi, önce dil ve tarih sahalarında ortaya çıktı.¹

İkinci Meşrutiyet sonrasına hakim olan hürriyet iklimi ve Balkan Savaşları dönemi felaketleri, Türkçü düşüncenin siyasî yönünün de temayüz etmesine sebep oldu. Şüphesiz bu sürece, Çarlık Rusyası emperyalizmine karşı mücadele eden Kırım’lı, Kazan’lı ve Azerbaycanlı aydınların çok önemli katkıları oldu. Çünkü, milliyetçilik anlayışlarını oluşturan şartlar, Türkiyeli aydınların şartlarından daha farklıydı. Onlar, Türk milliyetçiliğine siyasî mahiyet kazandıracak görüşlerini daha rahat ifade edebildiler. Türk birliği düşüncesinin siyasî manada ilk defa “*Tevhid-i Etrak*”, “*Türklük*”, “*Türk Milliyet-i Siyasîyesi*” gibi kavramlarla ifade edildiği “*Üç Tarz-ı Siyaset*”in Yusuf Akçura tarafından yazılışı bunun en bariz örneğini oluşturmaktadır.²

Türk milliyetçiliği hareketini oluşturmak ve yön vermek maksadıyla II. Meşrutiyet döneminde kurulan Türk Derneği, Türk Yurdu Cemiyeti, Türk Bilgi Derneği ve Türk Gücü Derneği gibi kuruluşlar içerisinde en etkili ve en uzun ömürlü olan Türk Ocağı, 20 Haziran 1327 (3 Temmuz 1911) Pazartesi

¹ Türk milliyetçiliği hareketinin doğuş süreci için bak.: David KUSHNER, **Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu (1876-1908)**, İstanbul, 1979, 262 s. ; Ali Engin Oba, **Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu**, Ankara, 1995, 271 s. ; Rafael Muhammetdin, **Türkçülüğün Doğuşu ve Gelişimi**, İstanbul, 1998, 183 s.

² Bahsi geçen eser için bak.: Yusuf Akçura, **Üç Tarz-ı Siyaset**, Ankara, 1991, 55 s. Eser, 1904 yılında Rusya’da yazılmış, aynı yıl Mısır’da Türk Gazetesi’nin 24-34. sayılarında tefrika edilmiştir.

günü İstanbul'da faaliyete başlamıştır. Türk Ocağı'nın resmi kuruluş tarihi, 9 Mart 1328 (22 Mart 1912) Cuma günüdür.³

Celal Nuri'nin Jöntürk gazetesinde yayınlanan makalesinden etkilenen Askeri Tıbbiye öğrencileri, “*kavmî bir Türk Maarif Cemiyeti teşkil etmek*”⁴ için harekete geçmişler ve böyle bir cemiyet kurmak için anlaşmaya varmışlardır.⁵ Askerlik mesleğinin cemiyet kurmaya izin vermemesi sebebiyle⁶ Tıp Fakültesi'nin 190 genci adına öğrenci temsilcileri, Türk milliyetçiliğini desteklemek, yaymak ve yüceltmek maksadıyla,⁷ yayınladıkları bir beyannameyi⁸ dönemin milliyetçi aydınlarına göndermişler ve onların ziyaretine giderek yardımlarını talep etmişlerdir.⁹

Çağrıyla kabul eden milliyetçi aydınlar; Mehmet Emin, Ahmet Ağaoğlu, Ahmet Ferit, Yusuf Akçura, Mehmet Ali Tevfik, Fuat Sabit ile gençlerin temsilcileri 20 Haziran 1327 tarihinde Ağaoğlu'nun evinde bir toplantı yapmışlardır.¹⁰ Bu toplantıda “*milliyet esâsına müstenid*” bir derneğin kurulmasına ve “*Türk Ocağı*” adı altında faaliyete geçirilmesine karar verilmiştir.¹¹ Aynı gün Mehmet Emin'in başkanlığında, bir geçici yönetim kurulu vazifeye başlamıştır.¹² Ayrıca toplantıda ocağın ilk nizamname müsveddesi de kaleme alınmıştır. Bu toplantıda fiilen kuruluşu gerçekleştirilen Türk Ocağı'nın, murahhas heyet olarak seçilen öğrenci temsilcilerinin yanı sıra Mehmet Emin, Ahmet Ferit, Ahmet Ağaoğlu, Dr. Fuat Sabit kurucuları olmuşlardır. Geçici idare heyetine de Mehmet Emin (reis), Yusuf Akçura (II. reis), Mehmet Ali Tevfik (katip), Dr. Fuat Sabit (veznedar) olarak seçilmişlerdir.¹³

³ Tank Zafer TUNAYA, *Türkiye'de Siyasî Partiler ve II. Meşrutiyet Dönemi*, C.1, İstanbul, 1984, s.432.

⁴ Yusuf AKÇURA, *Yeni Türk Devletinin Öncüleri*, Ankara 1981, s.197.

⁵ Halim SERARSLAN, *Hamdullah Suphi Tanrıöver*, Ankara 1994, s.41.

⁶ Füsun ÜSTEL, *Türk Ocakları*, İstanbul, 1997, s.53.

⁷ İlhan DARENDELİOĞLU, *Türkiye'de Milliyetçilik Hareketleri*, İstanbul, 1967, s.48.

⁸ AKÇURA, *Öncüler*, s.195-196.

⁹ Yusuf SARINAY, *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları (1912-1931)*, İstanbul, 1994, s.125-126.

¹⁰ SARINAY, *Türk Ocakları*, s.126.

¹¹ Hüseyin Enver SARP, “Türk Ocağı Nasıl Kurulmuştu II”, *Türk Yurdu*, Nu: 243(Nisan 1955), s.748.

¹² SERASLAN, *Hamdullah Suphi*, s.43.

¹³ AKÇURA, *Öncüler*, s.196.

Osmanlı Devleti'nin tarih sahnesinden silinme sürecinde kurulan Türk Ocakları, taşıdığı misyon itibariyle, imparatorluktan Cumhuriyet'e geçiş; yani bir millî devlet kurulması aşamasında vazife icra etmiş en önemli kurumlardan birisidir. Cumhuriyet Türkiye'sini oluşturacak inkılapların savunuculuğu ve yerleştiriciliği ile üzerine düşeni fazlasıyla yerine getirmiştir.

Bu makalede, Türk Ocaklarının cumhuriyet öncesi ve sonrası faaliyetlerine kısaca değinildikten sonra; Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF)'nin feshinden sonra oluşan özel şartlar içerisinde Nisan 1931'de kapatılan ocakların kapatılma sebepleri, bu sürecin Türk basınına yansımaları ve özellikle arşiv belgelerine dayanılarak borç-alacak ve menkul-gayrimenkul emlâkinin tasfiye edilmesi konuları üzerinde durulacaktır.

I. KURULUŞUNDAN 1931'DE KAPATILIŞINA KADAR TÜRK OCAKLARI

A. TÜRK OCAKLARI'NIN CUMHURİYET ÖNCESİ FAALİYETLERİ

Türk Ocakları'nın 1912 yılındaki nizamnamesinin 4. maddesine göre “*Ocak maksadını tahsile çalışırken sırf milli ve içtimai bir vaziyette kalacak, asla siyasetle uğraşmayacak ve hiçbir vakit siyasî fırkalara hadim bulunmayacaktır.*”¹⁴ hükmü kayıt altına alınmıştır. 1918 yılında yapılan düzenleme ile bu hüküm “*Ocak siyasetle uğraşmaz, hiçbir ocaklı cemiyeti siyasî emellerine alet edemez.*” şeklinde değiştirilmiştir.¹⁵ Fakat Türk Ocakları'nın kuruluş dönemi ve sonrası her şeyin siyasetle iç içe olduğu bir zamana rastlamıştır.¹⁶ Balkan Savaşları ve özellikle 1. Dünya Savaşı, Türk Ocakları'nın savunduğu Türkcülük anlayışının siyasî bir mahiyete bürünmeye başlaması ile eş zamanlı olarak; İttihat ve Terakki Fırkası, Turancılık idealini gerçekleştirmek düşüncesi ile¹⁷ Türk Ocağı'nı kurum olarak destekleyip, kullanma plânlarını gündeme getirmiştir.¹⁸

Türk Ocakları, başta İttihat ve Terakki Partisi olmak üzere, II. Meşrutiyet döneminde kurulan ve kendisine ideolojik açıdan yakın bulunan

¹⁴ ÜSTEL, *Türk Ocakları*, s.101.

¹⁵ TUNAYA, *Siyasî Partiler*, s 439-441.

¹⁶ SARINAY, *Türk Ocakları*, s.140.

¹⁷ ÜSTEL, *Türk Ocakları*, s.72.

¹⁸ Jacob M. LANDAU, *Pantürkizm*, (Çev: Mesut Akın), İstanbul, 1999, s.63.

siyasî partilerle¹⁹ milli meselelerde işbirliği içinde olmuştur. Ancak bu ilişkilerde oldukça esnek davranarak günlük politikanın içine ve doğrudan herhangi bir siyasî partinin kontrolüne girmeden özerk yapısını muhafaza etmiştir.²⁰

Osmanlı Devleti'nin, Birinci Dünya Savaşı'ndan mağlup olarak çıkışını belgeleyen Mondros Mütarekesi'ni imzalaması üzerine, milli varlığı tehlikede gören Türk Ocakları mensupları, mütareke yıllarında gerek işgalci kuvvetlere, gerekse Osmanlı hükümetine karşı tavır alarak faaliyetlerini daha çok siyasî alana kaydırmış, özellikle İstanbul'da bir hayli aktif olmuştur.²¹ Ocağın bu faaliyetleri işgalcilerin gözünden kaçmamıştır. İstanbul'un işgali sırasında Türk Ocakları Genel Merkezi ilk basılan ve kapatılan yerlerden biri olmuştur.²² Ocaklılar, Anadolu mücadelesini muvaffakiyetle zafere erdirmek için Anadolu'ya geçmişler ve bütün maddî ve manevî varlıklarıyla mücadeleye katılmışlardır.²³

Millî Mücadele döneminde Türk Ocakları mensupları, hem fikriyat hem de teşkilatlanma safhasında, Mustafa Kemal'in yanında yer alarak oldukça etkin olmuşlardır.²⁴ Millî mücadele'nin kazanılmasında etkili olan ocakların, millî Türk devletinin sosyal, tarihî ve hukukî temellerinin atılmasında çok büyük katkısı olmuştur.²⁵ Ocaklıların ömürleri boyunca koştukları fikir yeni devlete renk vermiş, Türk milliyetçiliği ölüm kalım savaşından zaferle çıkmıştır.²⁶

¹⁹ Siyasî olarak pek fazla varlık gösteremeyen ancak Mustafa Kemal'in Anadolu hareketine yakınlık duyan ve Türk adını taşıyan ilk siyasî parti olan Milli Türk Fırkası kurucuları arasında Türk Ocakları kurucularının olması ve bu fırkayı seçimlerde destekleyen ocaklıların, Ahmet Ferit ile Hamdullah Suphi'yi meclise sokmaları nizamnamede belirtilen hükümlerin istisnası olarak değerlendirilmelidir. Bak. Ahmet DENİZ, **Kapanış Sürecinde Türk Ocakları** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2002, s.14.

²⁰ SARINAY, **Türk Ocakları**, s.144.

²¹ Yusuf SARINAY, "Millî mücadele Döneminde Türk Ocakları", **Türk Yurdu**, C.17, Nu. 22 (Ekim 1997) s.18.

²² Hamdullah Suphi TANRIÖVER, "Türk Ocağı'nın Tarihçesi ve İftiralara Karşı Cevaplarımız", **Türk Yurdu**, C. 5-25, Nu: 36-230 (Birinci Kanun 1930), s.3.

²³ Hasan Ferit CANSEVER, "Türk Ocağı'nın Doğuşundaki Sebep ve Saikler", **Türk Yurdu**, C.12-2, Nu: 294 (Mart 1961), s.22.

²⁴ SARINAY, **Türk Ocakları**, s.229.

²⁵ O. Rasim EYYÜBOĞLU, "Türk Ocağını Kapatmak, Türk'ün Ocağını Kapatmak Kadar Bir Suçtur", **Türk Yurdu**, C.3, Nu: 297 (Haziran-Temmuz 1961), s.3.

²⁶ Samet AĞAOĞLU, **Babamın Arkadaşları**, İstanbul, 1998, s.204.

B. TÜRK OCAKLARI'NIN CUMHURİYET SONRASI FAALİYETLERİ

Millî mücadele döneminin zor şartları sebebiyle bazı şubeleri kapanmış olan Türk Ocakları, 1922'den sonra memleketin her köşesinde yeniden büyük bir hızla açılmaya başlamıştır.²⁷ Türk Ocakları'nın, 1926 yılında şube sayısı 217'ye, üye sayısı 30.000'e ulaşmıştır.²⁸ Yeni dönemde ocakların hızlı bir tempo ile açılmasında hiç şüphesiz başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere, devletin de ilgi ve desteği büyük rol oynamıştır.²⁹ Mustafa Kemal, Türk Ocakları vasıtasıyla çağdaş Türkiye ülküsünün halk arasında yayılmasını amaçlamıştır.³⁰ O'nun; "*Ocaklar milletin hayatını daima hassas ve yüksek bir halde bulundurarak, zihinlerdeki eski pasları atacak en kuvvetli istinatgah olacaktır.*"³¹ sözü bunun en güzel delilidir. Mustafa Kemal, yeni devletin kültürel yönden teşkilâtlandırılmasını, fikir, kültür ve düşünce politikalarının topluma intikal ettirilmesini ocaklar vasıtası ile yapmayı planlamıştır. O'na göre, "*Türk Cumhuriyeti'nin inkılabı ocaklara istinat etmektedir.*"³² Bu şekilde devletin desteğini yanına alan Türk Ocakları'nın kapatıldığı 1931 yılında, şube sayısı 278'e ve üye sayısı 32.000'e ulaşmıştır.³³

Gazi'nin bu yaklaşımı, Türk Ocağı'nı maddî ve manevî yönden olumlu olarak etkilemiştir. Bakanlar Kurulu'nun 2 Aralık 1924 tarihli toplantısında, Türk Ocaklarının "*on iki senedir halkçılık ve milliyetçilik düsturlarını memleketin en uzak köşelerinde neşir ve tamime çalıştığı*" belirtilerek kamu yararına çalışan bir dernek olduğu kabul edilmiştir.³⁴

1 Nisan 1925 yılında toplanan bakanlar kurulu, "*Türk gençliğinin fikir ve seciyesinin inkişafına ve milli benliğinin tebellürüne hadim olan Türk Ocakları*"na ihtiyaçlarını karşılamak üzere, Türkiye'den ayrılan Ermenilere ve mübadil Rumlara ait gayrimenkulleri tahsis etmiştir.³⁵

²⁷ **Türk Ocaklarını Tanıyalım**, Türk Yurdu Yayınları, Ankara, 1995, s.15.

²⁸ TUNCER, **Türk Ocakları Tarihi**, s.186.

²⁹ Türk Ocakları 1924 umumi kongresine katılan 64 delegenin 42'si milletvekilidir.

³⁰ www.turkocagi.com.

³¹ **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, C.II, Ankara, 1997, s.229.

³² **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, C.II, s.215.

³³ DENİZ, **Kapanış Sürecinde**, s.42.

³⁴ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, **Bakanlar Kurulu Kararları**, Nu: 030.18.01/012.58.16, s.1.

³⁵ BCA, **BKK**, Nu: 030.18.01/013.27.20, s.1-4.

Yine bakanlar kurulunun 3 Mayıs 1925 tarihli toplantısında da "*Harsi ve medeni inkişafımıza başlıca avamilden addolunan Türk Ocakları'nın vazifelerinde muvaffak olmalarını temine çalışmak hükümetin siyaseti icabatındandır*"³⁶ kararı ile Türk Ocakları'na yardım edilmesi kararlaştırılmıştır.³⁷

TBMM, 1928 yılında, Türk Ocakları Merkez Heyeti binasının eksiklerini tamamlamak için, Merkez Heyeti'nin 350.000 liraya kadar olabilecek borçlara kefil olmasına³⁸ ve 1930 yılında, her sene tertip edilmekte olan piyango hasılatına karşılık olmak üzere; "*Türk Ocakları Merkez Heyeti'nin Türk Ocakları Merkez Binası'nın tefrişatını tamamlamak ve halkın istifadesine sunmak üzere 125.000 liraya kadar borçlanmasına*" ve buna "*maliye vekilinin kefalet etmesi*"ne karar vermiştir.³⁹ 22 Haziran 1930 yılında da *Türk Ocaklarının 1.020.000 liralık borcunun hazinece deruhte edilmesine*" kayıt altına alınmıştır.⁴⁰

Cumhuriyetin ilanından sonra da Türk Ocakları yeni kurulan ve temelde milli esaslara dayanan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilkelerini memleket çapında anlatma ve tanıtma seferberliğine girerek inkılapların bekçiliğini yapmıştır.⁴¹

C. KAPATILMA SÜRECİNDE TÜRK OCAKLARI İLE İLGİLİ BASINDA ÇIKAN HABERLER

1. Kapanış Öncesinde Basında Türk Ocakları

Cumhuriyetin 1930 sonrası politikası, büyük ölçüde Serbest Fırka deneyiminden çıkarılan dersle belirlenmiştir.⁴² SCF, Gazi'nin, çok partili demokratik düzeni uygulamaya geçirerek, İsmet Paşa Hükümeti üzerinde denetim mekanizmasını demokrasinin bir gereği olarak işler duruma getirmek istemesi sebebi ile bizzat kendisi tarafından Fethi Okyar'a kurdurulmuştur.⁴³

³⁶ BCA, **BKK**, Nu: 030.18.01/ 013.26.04, s.1.

³⁷ BCA, **BKK**, Nu: 030.18.01/ 027.81.08, s.1.

³⁸ BCA, **Başbakanlık Muamelat Genel Müdürlüğü**, Nu: 030.10/ 3.17.26, s.13.

³⁹ BCA, **BMGM** Nu: 030.10/ 3.17.26, s.3-7.

⁴⁰ **Düster**, 3. Tertip, C.11, Ankara, 1930, s.1859.

⁴¹ Hamdullah Suphi TANRIÖVER, **Dağ Yolu**, C.1, Ankara, 2000, s.111-113.

⁴² Arzu ÖZTÜRKMEN, **Türkiye'de Folklor ve Milliyetçilik**, İstanbul 1998, s.71.

⁴³ Çetin YETKİN, **Serbest Cumhuriyet Fırkası**, İstanbul, 1997, s.100.

SCF'nin belediye seçimlerine girmesi ve Fethi Okyar'ın İzmir ziyareti sonrası meydana gelen olaylar, başlangıçta tarafsızlığını ortaya koyan Mustafa Kemal'in, kendi partisi olan Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF) tarafına ağırlığını koyması ve yeni fırkanın kapanması ile sonuçlanmıştır.⁴⁴

Serbest Fırka hadisesinden sonra gerçekleşen Gazi'nin uzun yurt gezisi, bir çok gelişmeye başlangıç olmuştur. İki bölümden oluşan gezi, Türk Ocakları ile ilgili yeni düzenlemelerin yapılacağı sinyallerini vermiştir. O, gezinin başlangıcında ocaklarla ilgili olumlu görüşlerini belirtmiş ve gittiği yerlerdeki mevcut Türk Ocakları'nın hepsini ziyaret etmiştir.⁴⁵ İstanbul Türk Ocağında; *“Siz milliyetçi zümre, halk ile konuştuğunuz vakit yüksek sesle söylemeyi unutmayınız. Yolunda çalıştığımız büyük mefkureyi halkın kalbinde bir fikir halinden bir his haline geçirmelisiniz. Demokrasinin ne olduğunu halka anlatmak bilhassa sizin vazifenizdir.”*⁴⁶ diyerek görüşlerini belirtmiştir.

Gazi'nin, bu yurt gezisinin ilerleyen günlerinde, Türk Ocakları ile ilgili fikirleri yavaş yavaş değişmeye başlamıştır. Denizli'de ocaklılarla yaptığı sohbette, vasıtasızlıktan köylere gidemeyip, halk ile temas edemediklerini ifade eden ocaklıya kızarak; şeyh ve müritlerin otomobil masrafını düşünmeden köylere kadar gittiğini söylemiştir.⁴⁷ Burada yaptığı konuşmada Mustafa Kemal; *“Ocaklar CHF'nin programını vatandaşlara izah etmekle asıl vazifeleri için mefkurelerine en büyük hizmeti ifa etmiş olurlar.”* demiştir.⁴⁸ Zaten, 1927 yılında Türk Ocakları yasasında yapılan değişikliğe göre de *“Türk ocakları ile CHF devlet siyasetinde beraber”* çalışmaya başlamıştı.⁴⁹

Atatürk'ün burada ocakların asıl vazifesinin CHF programını vatandaşlara izah etmek ile mefkurelerine en iyi hizmeti edeceğini belirtmesi Türk Ocaklarının kapatılmasını üstü kapalı şekilde ima etmesi demektir. Bununla ilgili olarak, daha önceden halkevlerinin kurulmasına dair 1931 yılının ilk günlerinden itibaren, basında haberler de yer almaya başlamıştır. Cumhuriyet'te çıkan bir habere göre; *“memleketin muhtelif yerlerinde halkı*

⁴⁴ Ahmet AĞAOĞLU, **Serbest Fırka Hatıraları**, İstanbul 1994, s.118.

⁴⁵ Sebahattin MIHÇI, **Türk Basınında Gazi'nin Büyük Yurt Gezisi**, (Basılmamış Doktora Semineri) Konya 2001, s.77.

⁴⁶ **Cumhuriyet**, Nu: 2378, 14 Kanunuevvel 1930, s.2

⁴⁷ **Cumhuriyet**, Nu: 2426, 5 Şubat 1931, s.2.

⁴⁸ **Aynı yer.**

⁴⁹ Hüseyin TUNCER – Yücel HACALOĞLU – Ragıp MEMİŞOĞLU, **Türk Ocakları Tarihi**, C.1, Ankara, 1998, s.213.

toplamak ve gençliği yükseltmek için en az 1500 kişilik olacak ve her türlü teşkilâtı bulunacak halkevlerinin tesis edileceği" duyurulmuştur.⁵⁰

Türk Ocakları ile CHF'nın birbirleri ile münasebetleri ve karşılıklı konumları, her ikisinin de genel kongrelerine az bir zaman kala tartışılır hale gelmiştir. Bununla ilgili olarak Yunus Nadi, kendi köşesinde; "*Türk Ocakları çalışmıyorlar diye şikayetler işitmekten geri kalmıyoruz. Bizce bunların çalışmadıklarından değil, çalıştırılmadıklarından şikayet etmek daha muvafık olur.*" şeklinde açıklamada bulunmuştur.⁵¹ Kısa bir süre sonra, Vakit'te çıkan bir yazıda Türk Ocakları'nın devlet siyasetinde CHF ile birlikte hareket edeceğinin kesin karar altına alındığı, bu işlem gerçekleşince ocak binalarının fırka binaları ile birleştirileceği haberi yer almıştır.⁵²

Diğer taraftan 17 Mart tarihli Milliyet gazetesinde Türk Ocakları'nın iki seneden beri CHF'nın hars şubeleri halinde çalışmasına rağmen; her iki müessesenin de müstakil bulunmasından dolayı randımanlı çalışmadığı belirtilmiş ve Türk Ocakları'nın müstakil vaziyetten çıkartılarak CHF'nın hars müesseseleri haline gelip, fırkanın bir şubesi halinde idare olunacağı duyurulmuştur.⁵³

Türk Ocakları konusunun bir an önce çözüme kavuşturulması düşüncesi, 23 Nisan'da olağanüstü toplantıya çağırılması beklenen ocak kurultayının⁵⁴, CHF kongresinden önce yapılması yönünde bir kararın alınmasına yol açmıştır.⁵⁵ Türk Ocağı isminin kaldırılarak yerine "*Halk Fırkası Hars Şubesi*" isminin konulmasının, ocakların tüm menkul ve gayrimenkul mallarının partiye devredilmesinin, üyelerin doğal olarak parti üyesi olacaklarının,⁵⁶ CHF genel merkezinin yakın bir gelecekte Türk Ocakları merkez binasına taşınmasının ve parti içinde "*faşist gençlik teşkilâtını andırır*" bir gençlik kuruluşunun ülkenin her tarafında şubeler açmasının beklendiği yöündeki haberler;⁵⁷ Türk Ocakları'nın geleceğinin,

⁵⁰ **Cumhuriyet**, Nu: 2392, 2 Kanunusani 1931, s.2.

⁵¹ Yunus NADİ, "Umumi Kongreye Hazırlık", **Cumhuriyet**, Nu: 2460, 13 Mart 1931, s.1.

⁵² **Vakit**, Nu: 4736, 17 Mart 1931, s.1.

⁵³ **Milliyet**, Nu: 1831, 17 Mart 1931, s.1.

⁵⁴ **Milliyet**, Nu: 1832, 18 Mart 1931, s.3.

⁵⁵ **Cumhuriyet**, Nu: 2465, 8 Mart 1931, s.1.

⁵⁶ **Milliyet**, Nu: 1832, 18 Mart 1931, s.1.

⁵⁷ **Vakit**, Nu: 4739, 19 Mart 1931, s.2.

henüz kurultay toplanmadan ve üyelerin fikirleri sorulmadan, onlardan habersiz oldukça ayrıntılı bir biçimde kararlaştırıldığını göstermektedir.⁵⁸

M. Zekeriya Sertel, Türk Ocakları'nın geçmişte yaptığı hizmetlere atıfta bulunurken; ocakların şu anda bu görevi yeterince ifa edemediği, ocağın tekrar hüviyetlerinin tespit ve gayesinin tayin edilerek asri bir müessese haline getirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Sertel makalesinde, Türk Ocağı'nın halkevleri şekline getirilerek faaliyetlerini devam ettirmesi yönündeki düşüncelerini okuyucularına aktarmıştır.⁵⁹

Türk Ocakları'nın fesh edileceği gayri resmi olarak ilk defa 20 Martta kamuoyuna duyurulmuştur.⁶⁰

Falih Rıfki'nin, Hakimiyet-i Milliye'deki Türk Ocakları ile ilgili yazısı, kapatılma sürecinde önemli noktalara işaret etmiştir. Buna göre; ocakların oy potansiyeli olan gizli bir parti niteliğinde olduğu belirtilerek, ileride ikinci bir SCF örneği olabileceği ihtimali canlı tutulmuştur.⁶¹ Bazı ocakların, belediye seçimlerinde CHF aleyhinde bulunduğu göz önüne alınır, Türk Ocakları ile ilgili endişenin mahiyeti anlaşılabilir olur.

Türk Ocakları merkez heyeti 22 Mart'ta bir toplantı yaparak 10 Nisanda kurultayın gerçekleştirilmesine karar vermiştir.⁶² Bu toplantı sonunda, ocakların CHF'na iltihakına karar verilmesi muhtemel bir gelişme olmasına rağmen; böyle bir kararın alınmasına merkez heyetinin yetki yeteri olmadığı, ancak kurultay delegeleri tarafından bu kararın verileceği belirtilmiştir. Ne var ki kurultay delegelerinin, kendi bölgelerinden Türk Ocakları delegesi olduğuna dair belge alan CHF mebuslarından oluşması⁶³ ve hemen sonrasında 25 Mart tarihli gazetelerde çıkan yazılar toplantıda böyle bir kararın alındığını destekler niteliktedir. Ocaklar 10 Nisan'a kadar bu gelişmelere rağmen hars faaliyetlerine devam edecektir.⁶⁴

⁵⁸ SARINAY, **Türk Ocakları**, s.324-325.

⁵⁹ Zekeriya SERTEL, "Türk Ocakları Nasıl Islah Edilebilir", **Son Posta**, Nu: 233, 19 Mart 1931, s.3.

⁶⁰ MIHÇI, **Gazi'nin Gezisi**, s.80.

⁶¹ **Vakit**, Nu: 4740, 21 Mart 1931, s.1.

⁶² **Vakit**, Nu: 4742, 23 Mart 1931, s.2.

⁶³ Burhanettin DEVELİOĞLU, "Hamdullah Suphi İle Elli Beş Sene", **Türk Yurdu**, C.6, Nu: 2 Şubat 1967, s.16

⁶⁴ **Vakit**, Nu: 4745, 26 Mart 1931, s.1.

Atatürk'ün, Türk Ocakları'nın CHF'na katılması ile ilgili görüşleri, 25 Mart 1931 tarihli gazetelerde yer almıştır. Bu açıklamada; *“Türk ocaklarının yeni esasları siyasî ve tatbiki sahada tahakkuk ettiren fırkamla ve bütün manasiyle yekvücut olarak çalışmalarını münasip gördüm. Bu kararım ise, milli müessese hakkında duyduğum itimat ve emniyetin ifadesidir. Aynı cinsten olan kuvvetler müşterek gaye yolunda birleşmelidir.”*⁶⁵ diyerek, artık Türk Ocakları'nın kesinlikle kapatılacağını açık bir şekilde vurgulamıştır. Bu haberle ilgili olarak Siirt Mebusu Mahmut, Türk Ocakları ile CHF'nın birleşmesini; *“Türk Ocağı'nın kurulduğu günden beri ilmi sahada halkçılık ve milliyetçilik akidelerini muhitine yaymağa çalıştığını şimdi tabikata sahasında, aynı vazifeyi CHF ile birleşerek yapacağını”* belirtmiş ve birleşmenin maddî - manevî kuvvetlerde tasarruf meydana getireceğini söylemiştir.⁶⁶

Yunus Nadi, 28 Martta Cumhuriyet gazetesinde yer alan makalesinde, ocakların, bağlı bulunduğu fırkaya iltihaklarını zamanın en tabii ve makul işi olarak değerlendirmiştir.⁶⁷

2 Nisan 1931'de Son Posta'da yer alan bir habere göre; kurultay için hazırlıklar başlamış, bir toplantıda ocakların Halk Fırkası'na devrine karar verilmiştir. Yine bu habere göre ocaklar, tamamen canlı ve yeni bir şekilde yapılandırılacak ve ismi de *“Gençlik Teşkilâtı”* olarak değiştirilecektir. Bu teşkilâtın başına da Reşit Galip getirilecektir.⁶⁸

2. Kapanış Sonrası Basında Türk Ocakları

Türk Ocakları'nın son olağanüstü kurultayının hazırlıkları tamamlanmış ve kurultay 10 Nisan 1931 Cuma günü Ankara'daki genel merkezde toplanmıştır. Başta CHF Genel Sekreteri (Recep Peker) olmak üzere parti ileri gelenlerinin ve mebusların da katıldıkları kurultay,⁶⁹ Genel Başkan Hamdullah Suphi tarafından açılmıştır. Türk Ocakları'nın tarihî fonksiyonunu tamamladığı fikrini öteden beri savunanlardan Manisa Mebusu Mustafa Fevzi'nin kurultay başkanlığına seçilmesinden sonra tekrar kürsüye gelen Hamdullah Suphi, merkez idare heyeti adına, Türk Ocakları'nın son

⁶⁵ **Vakit**, Nu: 4744, 25 Mart 1931, s.1; **Cumhuriyet**, Nu: 2472, 25 Mart 1931, s.1; **Milliyet** Nu: 1839, 25 Mart 1931, s.1

⁶⁶ Mahmut Esat, “Gazinin Dileği”, **Milliyet**, Nu: 1839, 25 Mart 1931, s.1.

⁶⁷ Yunus Nadi, “Türk Ocağı, Türk Birliği”, **Cumhuriyet**, Nu: 2475, 28 Mart 1931, s.1-2.

⁶⁸ **Son Posta**, Nu: 247, 2 Nisan 1931, s.1.

⁶⁹ TUNCER, **Türk Ocakları Tarihi**, s.384.

çalışma raporunu okumuştur.⁷⁰ Kurultayda İzmir Mebusu Vasıf Bey’in sunduğu Türk Ocakları’nın CHF’na intikal teklifi kabul edilmiştir.⁷¹ Kabul edilen bu teklife göre;

1. Türk Ocakları Cemiyeti’nin feshine,
2. Bu cemiyetin haiz olduğu bütün hakların, bütün vecibeleri ile birlikte CHF’na devrine karar verilmiştir.⁷²

Ocakların kapatılmasından sonra Sadri Ertem bir makalesinde, Türk Ocakları’nın kapatılmasını; “*Bugün Türkiye’de yerli kültüre ve yerli coğrafyaya malik bir hükümet vardır. Bu hükümetin programını yapan Halk Fırkası’dır. Bu Fırka, Türk Ocağının İslamcılığa ve Osmanlılığa karşı aldığı vaziyeti, hakikaten hayata tatbik etmiştir. Hedeflerin bir olduğunu inkar eden kimse yoktur. O halde bugünkü kararı gayet tabii görmek lazımdır.*”⁷³ diyerek, bu işin doğal bir gelişme olduğunu belirtmiştir.

Son Posta’nın okuyucularına duyurduğuna göre, resmi bir tebliğ olmamasına rağmen; ocaklara ait bina ve eşyaların tamamen fırkaya devredileceği ve ileriki günlerde resmî olarak bunların gerçekleşeceği belirtilmiştir.⁷⁴ Basından anlaşıldığına göre, 13 Nisan tarihi itibarı ile İstanbul ve İzmir ocak binaları ve eşyaları teslim alınmıştır.⁷⁵

Mehmet Asım, Vakıf’ta yazdığı makalesinde “*Bütün kuvvetleri bir yerde toplamak bilhassa gençlik kuvvetleri ile hakiki Cumhuriyetçiler arasında daha sıkı bir rabıta vücuda getirmek, nihayet bütün kuvvetler bir arada olarak ve daha mütemerkez bir hedefe karşı yürümek lazımdır.*” diyerek birleşmenin gerekli ve faydalı olacağı düşüncesinde olduğunu belirtmiştir.⁷⁶

Kapatıldıktan sonra basında çıkan yazılar değerlendirildiğinde, bu yazılar ile Gazi’nin 25 Mart 1931 tarihli gazetelerde çıkan açıklamaları arasında bir paralellik görülmektedir. Türk Ocakları’nın kapatılması “*aynı gayeye hizmet için çalışan iki ayrı kuruluşun emek ve zamanlarını tek bir gaye için birleştirmeleri*” olarak değerlendirilmiştir.

⁷⁰ **Milliyet**, Nu: 1856, 11 Nisan 1931, s.1

⁷¹ **Milliyet**, Nu: 1855, 10 Nisan 1931, s.1.

⁷² **Cumhuriyet**, Nu: 2489, 11 Nisan 1931, s.1.

⁷³ Sadri Ertem, “Türk Ocakları”, **Vakit**, Nu: 4762, 12 Nisan 1931, s.4.

⁷⁴ **Son Posta**, Nu: 258, 13 Nisan 1931, s.3.

⁷⁵ **Son Posta**, Nu: 259, 14 Nisan 1931, s.1.

⁷⁶ Mehmet Asım, “Fesih mi?, İlhak mı?”, **Vakit**, Nu: 4763, 13 Nisan 1931, s.1.

D. TÜRK OCAKLARININ KAPATILIŞ SEBEPLERİ

Tüm güçlerin tek elde toplanması siyasetinin bir gereği olarak, ocakların CHF içine alınıp, bu parti içinde eritilmeleri, kapatılmanın genel nedenini oluşturmuştur.⁷⁷ 1931 yılında Türk Ocakları'nın kapatılmasıyla başlayan süreç, 1935 yılına gelinceye kadar birçok derneğin kapanmasıyla, daha doğrusu tek parti iktidarının baskısı sonucu “çeşitli gerekçelerle” kendilerini feshetmek zorunda kalmalarıyla sonuçlanmıştır.⁷⁸ Parti-devlet bütünleşmesiyle sonuçlanacak olan süreç, Türk Ocakları'nın kapatılmasıyla başlamıştır.⁷⁹ Bu süreci başlatan temel düşünce Mustafa Kemal'in bir konuşmasında karşılığını bulmaktadır:

“Milletlerin tarihinde bazı devirler vardır ki muayyen maksatlara erebilmek için maddî ve manevî ne kadar kuvvet varsa hepsini bir araya toplamak ve aynı istikamete sevk etmek lazım gelir. Memleketin ve inkılabın içerden ve dışardan gelebilecek tehlikelere karşı masuniyeti için bütün milliyetçi ve cumhuriyetçi kuvvetlerin bir yerde toplanması lazımdır.”⁸⁰

Türk Ocakları'nın gün geçtikçe CHF karşısında yer alan siyasî bir kuruluş niteliğini kazanması, totaliter eğilimleri savunan partinin harekete geçmesine neden olmuştur.⁸¹ Çünkü, muhalif bütün gazete ve dergiler 1925'te kapatılmıştı. Bu tarihten itibaren ortada sadece hükümet denetimindeki gazeteler görünüyordu.⁸²

Kapatılış sürecinde, ocakların şubelerini kuranların siyasî bir faaliyet içinde olduğu görülmüştür.⁸³ Mustafa Kemâl, günün birinde Türk Ocakları'nın siyâsî bir parti haline gelerek CHF için büyük bir rakip olacağını düşünmüştür, denilmektedir.⁸⁴

Bununla beraber Türk Ocakları nizamnâmesindeki ilmî ve sosyal çalışmalar ile meşgul olunması ilkesine aykırı hareket edenlerin olması, Türk Ocağı merkezini zor durumda bırakmıştır. Yeni kurulmuş şubeleri istediği

⁷⁷ Çetin YETKİN, *Türkiye’de Tek Parti Dönemi (1930-1945)*, İstanbul, 1983, s.63.

⁷⁸ Hakkı UYAR, *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*, İstanbul, 1998, s.321.

⁷⁹ YETKİN, *Tek Parti*, s.63.

⁸⁰ *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri*, C.III, Ankara, 1997, s.130.

⁸¹ YETKİN, *Tek Parti*, s.63.

⁸² Eric Jan ZÜRCHER, *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*, İstanbul, 1995, s.262-263.

⁸³ Fethi TEVETOĞLU, *Hamdullah Suphi Tanrıöver*, Ankara, 1986, s.197.

⁸⁴ Bu konuda bak.: Seraslan, *Hamdullah Suphi*, s.148; TEVETOĞLU, *Hamdullah Suphi*, s.196.

gibi kontrol edebilecek bir otoriteye sahip olamayan merkez, bu tür hareketlerin önlenmesini başaramamıştır.⁸⁵ Nitekim Türk Ocakları, buldukları yerlerde belediye seçimlerine müdahale etmek, hatta aday göstermek, CHF’na karşı liste tanzim etmek gibi kuruluş gayesine ters düşen davranışlar içine girmiştir.⁸⁶

Ocaklarda askerlik eğitimi gösterilmesi başka türlü yorumlanarak; Hamdullah Suphi’nin, ocakları gerektiğinde bir işaretle her şeyi yapabilecek kuvvet haline getirmek istediği söylenmiştir.⁸⁷

Hamdullah Suphi de başkanı bulunduğu Türk Ocakları’nın “*yalnız siyasi olan bir endişe ile*” kapatıldığı kanaatindedir.⁸⁸

Türkçülük görüşünün “*Turancılık*” boyutu, ırkçı ve Pantürkist bir gelişme olarak değerlendirilmiş ve bu durumdan Sovyet yetkilileri rahatsız olmuşlardır. 1930-1931 yıllarında Rusya’nın Ankara Büyükelçisi, ocakların Rusya’daki Türklerle fazla ilgilenmesinden duyduğu endişeyi Hariciye Vekili Tevfik Rüştü’ye bildirerek tedbir almasını istemiştir.⁸⁹

Diğer taraftan, siyasi bir güç kimliğine bürünmeye başlamış olan Türk Ocakları’nda ayrıca bir de örgütlenme ve uygulama alanında Faşizm’e karşı açık bir eğilim görüldüğü⁹⁰; Nazizm’in ve Faşizm’in Avrupa’ya tehdit ettiği 1930-1931’li yıllarda Atatürk’ün böyle bir akımın tehlikelerinden gençliği korumak endişesi duyduğuna dair değerlendirmeler de yapılmaktadır.⁹¹

Türk Ocakları Reisi Hamdullah Suphi’nin psikolojik hataları İsmet Paşa’nın tahrik edilmesinde önemli rol oynamıştır. Hamdullah Suphi, 29 Ekim 1930’da Cumhuriyet balosunu tertiplemiş ve gelenleri ev sahibi gibi karşılamıştır. Daha sonra Ankara’ya Macar Başbakanı Kont Bethlen gelince, İsmet Paşa’nın misafir şerefine Ankara Palasta verdiği yemek ziyafetini; Hamdullah Suphi’nin, kordiplomatığı de davet ederek Türk Ocağı’nda

⁸⁵ TEVETOĞLU, *Hamdullah Suphi*, s.198.

⁸⁶ SERASLAN, *Hamdullah Suphi*, s.148.

⁸⁷ Samet AĞAOĞLU, “Hamdullah Suphi Tanrıöver”, *Türk Yurdu*, C.VI, Nu: 2 (Şubat 1967), s.37.

⁸⁸ Hamdullah Suphi TANRIÖVER, “Türk Ocakları’nın Târîhi Neler İstiyorduk ve Hâlâ Neler İstiyoruz”, *Türk Yurdu*, Şubat 1965, s.1.

⁸⁹ SERASLAN, *Hamdullah Suphi*, s.148.

⁹⁰ YETKİN, *Tek Parti*, s.63.

⁹¹ Bak.: SERASLAN, *Hamdullah Suphi*, s.148.

verdiği balo gölgede bırakmıştır. Hükümetin misafirine bir dernek başkanının sahip çıkması, "devlet içinde devlet var" yaklaşımlarına sebep olmuştur.⁹²

İsmet Paşa 1931 yılının başında, o günlerde Serbest Fırka meselesinde de davayı kazanmış olmanın verdiği cesaretle,⁹³ konuyu Mustafa Kemal'e açmış ve O'nu bir tercihte bulunmaya zorlamıştır. Mustafa Kemal de Hamdullah Suphi'yi feda etmeğe mecbur olmuştur.⁹⁴

Sonuçta 10 Nisan 1931 tarihinde Türk Ocakları yerine "Halkevleri" açılmak üzere, her şeyi ile CHF'na devredilmiştir. Türk Ocaklarının yerini CHF'nın ilkelerini ve bu ilkelerin nasıl en üst düzede uygulandığını göstermek üzere 19 Şubat 1932 tarihinde kurulan Halkevleri almıştır.⁹⁵

II. TÜRK OCAKLARI'NIN ALACAK-BORÇ VE MENKUL-GAYRİMENKUL EMLÂKİNİN TASFİYESİ

A. TASFİYE İŞLEMLERİNİN GERÇEKLEŞTİRİLMESİ

1. Tasfiye İşlemleri Öncesinde Yapılan Hazırlıklar

Türk Ocakları kapatıldıktan sonra, CHF Umumî İdare Heyeti'nin 20 Mayıs 1931 tarihinde yapılan toplantısında devir işlemlerinin ve hesaplarının daha sağlıklı yapılabilmesi için bir Tasfiye Encümeni oluşturulmuştur. Bu heyette genel idare heyeti üyelerinden Mustafa Fevzi Bey reis olmak üzere,⁹⁶ Kazım Hüsnü, Hasan Reşit Beyler ile Kırşehir mebusu Lütfü Müfit Bey görevlendirilmiştir. Görevlendirilme yazıları 24 Mayıs 1931 tarihinde CHF Katib-i Umumîliği'nce yazılarak kendilerine bildirilmiştir.⁹⁷

CHF yönetimi, partiye devredilen Türk Ocakları'nın tasfiyesi için vakit geçirmeden harekete geçmişlerdir. Bu işlemlerle ilgili olarak, 23 Mayıs 1931 tarihli tezkere ile Maliye Vekili Abdülhaluk Bey'den tasfiye için izin istenirken, fırka muhasebecisi İskender Bey'in mutemetliğe tayin edilmesi de Maliye Vekaleti Merkez Muhasebeciliğine bildirilmiştir.⁹⁸ Posta Telgraf ve

⁹² Adile AYDA, **Sadri Maksudi Arsal**, Ankara, 1991, s.169.

⁹³ Alpay KABACALI, **Türk Basınında Demokrasi**, Ankara 1994, s. 142-145.

⁹⁴ AYDA, **Sadri Maksudi Arsal**, s.169.

⁹⁵ Tevfik ÇAVDAR, "Halkevleri" **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C.4, İstanbul 1983, s.880.

⁹⁶ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, **Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)**, Nu: 490.01/78.290.3, s.1.

⁹⁷ BCA, **CHP**, Nu: 490.01/80.298.1, s.22.

⁹⁸ BCA, **CHP**, Nu: 490.01/80.298.1, s.21.

Telefon Umumî Müdürlüğüne yazılan 25 Mayıs 1931 tarihli başka bir tezkere ile de Türk Ocağı Merkezi adına gelen postaların, mutemet İskender Bey'e imza karşılığı teslim edilmesi sağlanmıştır.⁹⁹

Tasfiye Encümeni ihdas edildikten sonra, eski ocak hesaplarının tasfiyesi ve ocakların bina ve eşyasından, CHF'nin nasıl istifade edeceğinin düzenlenmesi için, taşra teşkilâtları ile bir takım yazışmalar yapılmıştır.¹⁰⁰ Umumî kâtiplik, taşra teşkilâtlarından, vilayet ve kazalarda her ocağın ayrı ayrı gösterilmek üzere menkul eşyasının o zamanki değerinden tahminî bir fiyatının çıkartılmasını istemiştir. Tespit edilen mallardan, fırkaca yerinde kullanılmaya uygun olan eşyaların, değerlerinin de tahminî olarak belirlenmesi sağlanırken, diğer taraftan ocak binalarından halkevi olarak kullanılabilecek olanların bulunup bulunmadığına dair bilgi istenmiştir.¹⁰¹ Yazışmalar sonucu, kapatıldığında 278'i bulan ocaklardan 97 tanesi hiç cevap vermemiş, 70 ocaktan da maksada uygun olmayan cevaplar gelmiştir.¹⁰² Taşra teşkilâtları tarafından yeterince önemsenmeyen bu yazışmalarla ilgili olarak genel sekreterlik, ocakla ilişkisi olanların mağduriyetlerini önlemek ve “*partinin onurunu ayaklar altına almamak için*”, eksik ve hiç cevap göndermeyen şubelere tekrar birer yazı göndererek eksiklerini tamamlamalarını bildirmiştir.¹⁰³

Yapılan yazışmalardan anlaşıldığına göre, taşrada bulunan CHF il başkanlıkları, devredilen Türk Ocakları'nın alacaklarını kendi tasarrufları dahilinde kullanma düşüncesine kapılmışlardır. CHF Merkezi, taşra teşkilâtlarına 22 Temmuz 1931 tarihinde bir yazı göndererek Tasfiye Encümeni'nin bu işleri tek elden yürüteceğini ve konunun parti meselelerinden ayrı olarak değerlendirileceğini belirtmiştir.¹⁰⁴ Gönderilen yazıda; vilayetler dahilindeki mefsuh Türk Ocakları'ndan devren alınmış para mevcudu bulunduğunu bildiren vilayetlerin bu paranın tamamını Katib-i Umumîlik adresine, Ankara'ya göndermelerinin gerektiği vurgulanırken, henüz bildirmeyenlerden parası bulunan vilayetlerin de aynı şekilde hareket etmeleri istenilmiştir.¹⁰⁵

⁹⁹ BCA, CHP, Nu: 490.01/80.298.1, s.23.

¹⁰⁰ BCA, CHP, Nu: 490.01/2.7.8, s.1.

¹⁰¹ BCA, CHP, Nu: 490.01/80.298.2, s, 11.

¹⁰² BCA, CHP, Nu: 490.01/2.7.8, s.1.

¹⁰³ BCA, CHP, Nu: 490.01/2.7.7, s.1-3.

¹⁰⁴ BCA, CHP, Nu: 490.01/80.298.1, s.14.

¹⁰⁵ BCA, CHP, Nu: 490.01/2.7.9, s.1.

Diğer taraftan CHF, hayır cemiyetlerine bütçeden konan paranın Türk Ocağı için ayrılan miktarını da alarak, merkezde değerlendirme yoluna gitmiştir.¹⁰⁶

2. Türk Ocakları'nın Borç, Alacak, Menkul Ve Gayrimenkul Emlâk Ve Eşyasının Tasfiyesine Ait Talimatname

Borcun kısa sürede ve düzenli bir şekilde ödenmesi için daha önce taşra teşkilâtlarına gönderilen yazılarda yer alan hususlar bir araya getirilerek, yeni bir duyuru olarak tekrar teşkilâtlara ulaştırılmıştır. Aslında bu yazı ile, ileride çıkartılacak olan bir talimatnamenin temeli oluşturulmuştur. Taşra teşkilâtlarına Tasfiye Encümeni tarafından gönderilen yazılarda;

- 1) Ocağa ait gayrimenkul emvalin;
 - a) Nev'i, o zamanki tahmini satış kıymeti ,
 - b) Bunlardan mütevellit borç miktarı (Maliyeye taksit, vergi ve saire gibi),
 - c) Tapularının alınmış olup olmadığı,
 - d) Fırka binası, halkevi, spor teşkilâtı yapılmasına elverişli binalar bulunup bulunmadığı; elverişli ise hangi binalar olduğu,
 - e) Fırka ocak binasını nakletmek istiyorsa sebebi,
- 2) Spor teşkilâtı;
 - a) Böyle bir teşkilât varsa miktar ve mahiyeti,
 - b) Kendi ikametine mahsus binası olup olmadığı,
- 3) Ocağa ait menkul eşyanın;
 - a) Fırka teşkilâtının ihtiyacına yarayanlar,
 - b) Fırka ihtiyacı fazlasından hakiki ihtiyaçlarına binaen spor teşkilâtına verilebilecek kısmı,
 - c) Fırkaya ihtiyaç olmayan eşyasının,
 - d) Kullanmaya elverişli olmayan hurda ve satılması icap eden eşyanın,
- 4) Ocakların alacağı;
 - a) Tahsili mümkün görülen alacaklar,
 - b) Tahsili mümkün görülmeyen alacaklar,
- 5) Ocakların borcu;
 - a) Ödenmesi zarurî olan borçlar,
 - b) Ertelenmesi mümkün olmayan borçlar,

¹⁰⁶ BCA, CHP, Nu: 490.01/2.7.6, s.1.

hakkında bilgi istenmiştir.¹⁰⁷ Taşra teşkilâtlarından gelen cevaplara göre “*Mefsuph Türk Ocaklarının Borçlarının Alacaklarının Menkul ve Gayrimenkul Emlâk ve Eşyasının Tasfiyesine*” ait, Fırka Umumî İdare Heyeti’nce kabul ve Umumî Riyaset divanınca da tasdik edilen bir talimatname yayınlanmış;¹⁰⁸ 6 Ağustos 1931 tarih ve 1687 numara ile bütün teşekküllere¹⁰⁹, ayrıca bu talimatın birer sureti de malumat için 12 Ağustos 1931 tarihinden itibaren Dahiliye Vekaleti’ne ve valiliklere gönderilmiştir.¹¹⁰

a. Talimatname Hükümleri

Altı kısımdan oluşan “*Mefsuph Türk Ocaklarının Borçlarının Alacaklarının Menkul ve Gayrimenkul Emlâk ve Eşyasının Tasfiyesine Ait Talimatname*”nin birinci kısmında; “*CHF’nin üzerine kalan bir milyona yakın borcu iyi ve muntazam şekilde ödemesi için daha önceden Ankara’da oluşturulan Türk Ocakları Tasfiye Encümeni’nin aldığı kararlara uyulması gerektiği*” belirtilmiştir.

İkinci kısımda “*satılacak olanlar*”ın hangi mallar olduğu ve satışta dikkat edilmesi gereken hususlar belirtilmiştir. Genel olarak parti için ihtiyaç olmayan bütün malların derhal satılması gerektiği vurgulanmıştır. Satılacak gayrimenkullerden sinema, gazino, değirmen, buzhane, yağhane, fırın ve umumî bahçe gibi mahallî halkın istifadesinde kullanılan yerler; yine aynı maksatla kullanacak kişilere satılacaktır. Ayrıca talimatnamede, ocaklardan CHF’na kalan menkul yerin bahçe iken bozulup arsa yapılması veya bir sinema binası iken ambara tahvil olunması gibi bir maksatla satılmasının doğru olmadığını altı da çizilmiştir.

Diğer taraftan mektep, kütüphane, dispanser gibi amme hizmetine tahsis edilmiş binaların ait olduğu cemiyet veya vekâletine; dispanserlerin Sıhhiye Vekâleti veya Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’ne satılmasının tercih edilmesi gerektiğinin daha doğru olacağı belirtilmiştir.

Üçüncü kısımda “*satılmayacak*” mallarla ilgili bilgiler verilmiştir. Buna göre halk evi olarak kullanılabilir, fırka binası olarak tahsis edilebilecek ya da mahallinde fırka binasından daha büyük ve semt olarak daha iyi durumda olan ocak binalarının satılmaması gerektiği

¹⁰⁷ BCA, CHP, Nu: 490.01/2.7.7, s.1-3.

¹⁰⁸ BCA, CHP, Nu: 490.01/2.7.19, s.4.

¹⁰⁹ BCA, CHP, Nu: 490.01/2.7.19, s.5-11; BCA, CHF, Nu: 490.01/80.298.2, s.16-20.

¹¹⁰ BCA, CHP, Nu: 490.01/2.7.21, s.1-2.

kararlaştırılmıştır. Bu binalar merkezin tasvibiyle ya fırka binası veya halkevi olarak tahsis olunacaktır. Bütün gayrimenkullerden tasarruf hakkı ihtilâflı olanlar, mevcut ihtilâfın usul ve kanun dairesinde hallinden sonra mülkiyetleri sorunsuz olarak fırkaya intikal edinceye kadar satılmayacak, bu ihtilâf hallolunduktan sonra bu talimatnamede zikredilen vaziyet ve şartlardan hangisine uygun olurlarsa ona göre maddesinde yazılı işleme tabi tutulacaktır.

Genel olarak spor saha ve meydanlarının satılmaması istenmiştir. Ayrıca tarih ve sanat kıymetine haiz olan gayrimenkuller de satılmayacak olanlar arasında belirtilmiştir.

Dördüncü kısımda “*satış kaideleri*” belirtilmiştir. Satışlar müzayede ile yapılacak, bu müzayede o yerdeki fırka idare heyetinin hâlin icabına göre, tensip edeceği şekilde tanzim ve idare olunacaktır. Müzayede şartları satılacak malın ehemmiyetine göre ilgililer tarafından vaktinde öğrenilmek üzere lüzum görülecek süreyle ve mümkün olan vasıtalarla ilan edilecektir.

Müzayede bittikten sonra, hiçbir itirazlı nokta yoksa ve ekseriyetle toplanan idare heyeti, en fazla verilen fiyatın ortalamasının üzerinde olduğuna karar verirse bu kararla ihalenin tamam olacağı belirtilmiştir.

Satışların peşin para karşılığında yapılacağı fakat özel idare ve belediyelere en çok üç senede ve üç taksitte olmak şartı ile taksitle satış yapılabileceği karar altına alınmıştır.

Satış yapılırken gayrimenkul başkasının mukavele ile icarında ise ya müstecirle tahliye hususunda anlaşma veya her iki tarafın hak ve vecibeleri devam etmek şartıyla satış yapılacaktır.

“*Fazla ve hurda eşyanın satışı*” ile ilgili olan beşinci bölümde, fırkaca kullanılmasına ihtiyaç olmayan eşyaların satılacağına değinilmiştir. Hurda ve eski olmak, tamirleri masrafa değmeyecek halde bulunmak sebebiyle işe yaramayan eşyalar da bu kapsamda değerlendirilmiştir.

Eşyalardan fırkaya yarayandan fazlasının, mahallî spor teşkilâtının mevcut ihtiyacına yarayanlarının satılmadan spor teşkilâtına makbuz mukabilinde ve demirbaş olarak hediye ve teslim olunmasının yerinde olacağı belirtilmiştir. Satışın ancak bu konular yerine getirildikten sonra gerçekleşeceği karar altına alınmıştır.

Fakat tarihî veya sanat kıymeti olan eşya ve malzemenin işe yarasın veya yaramasın satılmayacağı, muhafaza olunacağı ayrıca belirtilmiştir.

“*Son hükümler*”in yer aldığı altıncı bölümde, satış yapılmak için her gayrimenkulün satışından evvel bu talimatta gösterilen vaziyetlerin hangisine göre satılacağı kâtabi Umumîliğe yazılarak, encümeden alınıp mahallîne yazılacak cevaptan sonra muamelenin yapılması istenmiştir. Buna karşılık fırka merkezince de bir mahalde bu nevi satış yapılmak muvafık görülürse, yine bu talimata uyan noktası izah edilerek mahallî Fırka reisine yazılarak mahallî idare heyetinin tensibi ile satış yapılacaktır. İl idare heyetinin, merkezin teklif ettiği satışı herhangi bir sebeple uygun bulmaması durumunda sebebinin merkeze bildirmesi istenmiştir.

6 Ağustos 1931 tarihli talimatnameye, CHF Riyaset Divanı'nca 29 Aralık 1931 yılında bir ek yayınlanmıştır.¹¹¹ Bu zeyle göre; CHF'na mefsuh Türk Ocakları'ndan geçen gayrimenkuller satıldığı zaman; kanunen icap eden kararları, fırka adına CHF Umumî Katibi ya da onun vekil tayin edeceği bir kişi verecektir. Gayrimenkuller, hususî idare, belediye ve hayır cemiyetlerine müzayedesiz satılacaktır. Bu hükümler; ilk talimatnamede müzayede ile yapılması istenen satışlarla ilgili hususî idare, belediye ve hayır cemiyetlerine kolaylık ve öncelik tanınmasını sağlamıştır. Çünkü: mahallî fırka idarî heyetlerince değer biçilecek olan, mefsuh Türk Ocakları'ndan CHF'na kalan malların, müzayedesiz olarak bu kurumlara satılması uygun görülmüştür. Fakat bununla ilgili karar verme yetkisinin fırka idare heyetinde olduğu belirtilmiştir.

b. Talimatname Hükümlerinin Uygulanması

CHF Katibi Umumîliği'nden yapılan bir tebliğ ile 18 Haziran 1931 tarihli talimatname, CHF tarafından kamuoyunun bilgisine sunulmuş ve Türk Ocakları'ndan alacağı olanlara, partinin devralınan borçları ödemek kararında olduğu gazeteler aracılığı ile duyurulmuştur.¹¹² Buna göre, her alacaklının alacağı miktarı ve bunun sebebinin gösteren ve kanunî, hukukî kıymeti haiz olan vesikaları hamil olması ve bunları, ocaklar muamelelerini tasfiye için teşkil edilmiş olan ve Ankara'da fırka binasında çalışmakta bulunan encümene ibraz etmesi gerekmektedir.¹¹³

¹¹¹ BCA, CHP, Nu: 490.01/80.298.2, s.2,5-6.

¹¹² Cumhuriyet, Nu: 2648, 20 Eylül 1930, s.4 .

¹¹³ BCA, CHP, Nu: 490.01/2.7.9, s.12.

CHF bunların ödenmesini temin için lâzım gelen parayı tedarik etmek üzere; ocaklardan fırkaya geçen binalardan birçoğunun satılmasına karar vermiştir. Bunlar satıldıkça, bedelleri toplanarak alacaklarını ispat eden zevata ve müesseselere peyderpey ödeme yapılacağı duyurulmuştur. Bu ödemelerin hak sahiplerine bir prensip dahilinde yapılabilmesi için Ocakları Tasfiye Komisyonu tarafından esaslar konacağı bildirilmiştir.¹¹⁴

Gazetelerde bu duyuruyu okuyup bilgi sahibi olan alacaklılar, Ankara'da bulunan Tasfiye Encümeni'ne ellerinde bulunan resmî belgeler ile alacaklarını tahsil etmek üzere müracaat etmişlerdir.¹¹⁵

Tasfiye Encümeni bir taraftan CHF'nın devraldığı toplam borcu netleştirmeye uğraşırken, bir taraftan da alacaklılara karşı partinin prestijini korumaya çalışmıştır. Alacaklıların, sürekli olarak paralarını istemesi partiyi zor durumda bırakmıştır. Acele edilmesi gerektiğini düşünen Tasfiye Encümeni, taşra teşkilâtlarına gönderdiği 15 Ekim 1931 tarih ve 2748 nolu yazıda, merkezce satılması uygun görülen emlâkin satış işlemlerinin Kanunuevvel 1931 içinde bitirilmesini istemiştir.¹¹⁶

Talimatnamenin uygulama safhasında, bir takım yanlış anlamalar ve aksaklıklar olmuştur. Belgelerden anlaşıldığına göre; Siirt vilayetinde talimatname çok iyi anlaşılınmış olduğundan, hurda eşyanın satılmasıyla ilgili bir sakınca olmadığı, merkezden gönderilen 2 Aralık 1931 tarihli bir yazı ile Siirt'e bildirilmiştir.¹¹⁷

Bazı vilayetler, talimatname yayınlanmadan önce bir kısım vilayetlerde yapıldığı gibi mevcut ve tahsil edilmiş paraları talimatname hükümlerine aykırı olarak kendileri kullanmak istemişlerdir. Fakat, Tasfiye Encümeni talimatname hükümlerini hatırlatarak, bu çerçevede hareket edilmesini istemiştir.¹¹⁸ Başka bir olayda, talimatname hükümlerine aykırı olmasına rağmen, Cumhurbaşkanlığına ve Başbakanlığa müracaat eden bir müteahhidin varislerine, 1.450 Lira alacağı Tasfiye Encümeni tarafından değil de taşra teşkilâtı tarafından ödenmiştir.¹¹⁹

¹¹⁴ BCA, **CHP**, Nu: 490.01/80.298.1, s.12.

¹¹⁵ BCA, **CHP**, Nu: 490.01/77.287.1.

¹¹⁶ BCA, **CHP**, Nu: 490.01/2.7.36, s.1.

¹¹⁷ BCA, **CHP**, Nu: 490.01/65.246.3, s.95.

¹¹⁸ BCA, **CHP**, Nu: 490.01/65.246.2, s.31.

¹¹⁹ BCA, **CHP**, Nu: 490.01/65.246.3, s.68-69.

B. BORÇLARIN VE EMLÂKİN TASFİYE EDİLMESİ

1. Borçların Tasfiyesi

Tasfiye Encümeni Türk Ocakları'ndan devraldığı borçları en azdan (100 liraya kadar) en fazlaya (40.000 liradan yukarı) göre sınıflandırarak bir ödeme takvimi belirlemiştir. Alınan bir karara göre; önce 100 liraya kadar olan borçlar ödenecektir. Bu karar metni, gazetelerde yayınlanması için bütün parti teşkilâtlarına, I. Umumî Müfettişliğe, İzmir Anadolu Gazetesine ve Balıkesir Türk Dili Gazetesine gönderilmiştir.¹²⁰ CHF Umumî Katipliği tarafından alınan bu karar bir gün sonra gazetelerde yayınlanmıştır.¹²¹ Borçların tasfiyesine ait bazı tablolar aşağıya çıkartılmıştır¹²²:

03.01.1933 Tarihi İtibari İle Devralınan Borçlar¹²³

Taşra Ocakları		Merkez Matbaası		Merkez Heyeti		Toplam	
Alacaklı adedi	Borç miktarı	Alacaklı adedi	Borç miktarı	Alacaklı adedi	Borç miktarı	Alacaklı adedi	Borç miktarı
622	314.241,60	23	31.429,00	122	368.872,24	767	714.542,84

Yukarıdaki bilgilere, daha sonra belirli olmayan bir tarihte bazı eklemeler yapılarak, alacaklıların sayısı ve borç miktarı değiştirilmiştir. Yapılan değişikliğe göre; borç miktarı 752.291,43 liraya, alacaklıların sayısı da 1325 kişiye yükselmiştir.

100 liraya kadar olan borçlar ödendikten sonra, CHF Umumî Katipliği 4 Mayıs 1933 tarihinde bir yazı yayınlamak, Tasfiye Encümeni'nin bu sefer 300 liraya kadar (300 Lira hariç) olan borçların ödenmesine karar verdiğini duyurmuştur.¹²⁴ Bu miktara kadar alacağı olanların Ankara'da bulunan encümene baş vurmaları halinde alacaklarını temin edecekleri belirtilmiştir. Bu metin Hakimiyet gazetesine, İzmir Anadolu gazetesine ve Balıkesir Türk Dili gazetesine gönderilmiş ve “*Türk Ocağı Borçlarını Ödemeye Başladı*” başlığı ile ilgililere duyurulmuştur.¹²⁵ Ayrıca yazının metni, taşra teşkilâtlarına da gönderilerek mahallî gazetelerde

¹²⁰ BCA, CHP, Nu: 490.01/83.308.1, s.73.

¹²¹ **Hakimiyet-i Milliye**, Nu: 4126, 9 Ocak 1933; Nu: 4128, 11 Ocak 1933; Nu: 4130, 13 Ocak 1933 sayılı gazetelerde bu metin yayınlamıştır.

¹²² Tablolarda yer alan rakamlar Türk Lirası olarak gösterilmiştir. Virgülden sonraki rakamlar “kuruş” ifade etmektedir.

¹²³ BCA, CHP, Nu: 490.01/83.308.1, s.78.

¹²⁴ BCA, CHP, Nu: 490.01/83.308.1, s.69.

¹²⁵ **Hakimiyet-i Milliye**, Nu: 4235, 6 Mayıs 1933

yayınlatılmak sureti ile ilgililer haberdar edilmiştir.¹²⁶ Gazetelerde duyurunun yapılmasına rağmen, bazı alacaklıların müracaat etmedikleri ve alacaklarını almadıkları anlaşılmaktadır.¹²⁷ İlgililere gazeteler aracılığı ile tekrar ulaşılmaya çalışılarak, alacaklarını almaları konusunda hatırlatma yapılmıştır.¹²⁸

15 Ağustos 1933 Tarihine Kadar Tahakkuk Eden Borçlar ve Ödenen Miktarlar¹²⁹

Devralınan Borç	Ödenen Miktar	Kalan Miktar	Açıklama
368.311,42	209.456,40	158.855,02	Merkez Heyeti
31.001,64	19.201,73	11.799,91	Merkez Matbaası
14.922,79	14.922,79		Merkez Sahnesi
19.886,73		19.886,73	Emlâk Ve Eytam Bankası
329.327,00	121.504,65	207.822,35	Taşra Ocakları
763.449,58	365.085,57	398.364,01	Toplam

Bu arada Tasfiye Encümeni'nin 11 Temmuz 1933 tarihinde aldığı bir karar ile; ocakların bazı birimlerinin, özellikle merkez matbaasının yaptığı işlerden ve yetiştiremediği siparişlerden dolayı alacak oldukları toplam 21.093 lira 49 kuruş karşılıklı olarak defterlerden silinmiştir.¹³⁰

¹²⁶ BCA, CHP, Nu: 490.01/65.246.3, s.31

¹²⁷ BCA, CHP, Nu: 490.01/83.308.1, s.65.

¹²⁸ Yurt, Nu: 16, 15 Haziran 1934; ayrıca Hakimiyet-i Milliye Nu: 4621, 15 Haziran 1934 sayılı baskısında bu ilana yer vermiştir.

¹²⁹ BCA, CHP, Nu: 490.01/77.285.1.

¹³⁰ BCA, CHP, Nu: 490.01/83.308.1, s.19.

1 Temmuz 1934 Tarihi İtibari İle Türk Ocaklarından Kalan Ödenmemiş Borçlar¹³¹

300	300-500	500-1000	1000-2000	2000'den Yukarı	Toplam	Borcun Aidiyeti
1.369,01	3.052,20	12.029,34	9.216,88	72.002,38	97.669,81	Maliyeye Taksit
2.829,85	685,20	2.003,49	0	0	5.518,54	Maliyeye Vergi
488,35	672,00	730,00	2.799,70	13.522,98	18.212,03	Maliyeye Kazanç, İcar
1.080,31	0	1.735,00	1.075,00	2.998,50	6.888,81	Özel İdare
1.070,54	868,60	1.346,83	0	2.000,00	5.285,97	Belediyeler
558,77	0	0	1.000,00	7.500,00	9.058,77	Vakıf, Resmi Daireler
499,90	0	0	1.285,14	76.276,72	78.061,76	Bankalar
906,79	300,00	750,00	0	31.800,00	33.756,79	Cemiyetler
4.020,75	1.562,25	4.370,49	2.790,14	0	12.743,63	Maas, Ücret
1.626,00	2.367,95	2.530,59	5.619,67	41.007,99	53.152,20	Şirketler
9.750,70	4.502,14	8.283,12	3.907,57	13.822,36	40.265,89	Şahıslar
24.200,97	14.009,34	33.778,86	27.694,10	260.930,93	360.614,20	Toplam

1 Mayıs 1935 Tarihi İtibari İle Devralınan Borçlar ve Ödenen Miktarlar¹³²

Borçlanılan Yerler	Esas Borç	Ödenen Miktar	Kalan Miktar
Maliyeye Taksit	158.978,76	64.720,95	94.257,81
Vergi, Kazanç, İcar	41.341,01	17.646,34	23.694,67
Hususi İdareler	8.932,31	2.043,50	6.888,81
Belediyeler	7.689,14	4.403,17	3.285,97
Diğer Daireler	9.121,77	7.563,00	1.558,77
Cemiyetler	71.391,13	37.760,34	33.630,79
Bankalar	292.398,71	220.965,86	71.432,85
Şirketler	92.333,26	48.768,71	43.564,55
Aylık, Huzur Hakkı, Kitap	21.656,02	12.690,04	8.695,98
250'ye Yakın Kişi	59.820,34	25.744,06	34.076,28
Toplam Borç	763.662,45	442.323,97	321.338,48

¹³¹ BCA, CHP, Nu: 490.01/83.308.1, s.61.

¹³² BCA, CHP, Nu: 490.01/83.308.1, s.40.

Maliye, alacağı olan 50.000,00 lirayı hesaptan silinerek, borcun 271.338,48 liraya düşürülmesini sağlamıştır.. Bankada bulunan 35.775,21 lira da borcun ödenmesinde kullanıldığı için, bu borç miktarı 235.563,27 liraya kadar indirilmiştir.¹³³

Borçların miktarı konusunda bir uyuşmazlık göze çarpmaktadır. Bunun en önemli nedeni, zaman geçtikçe taşra teşkilâtları ile Tasfiye Encümeni arasında yapılan yazışmalar sonucu daha sağlam ve güvenilir bilgilerin elde edilmesidir.

Ödeme cetveline göre ödemeler yapılırken bir taraftan da Tasfiye Encümeninin aldığı kararlar gazetelerden ilgililere duyurulmaya devam edilmiştir. 300 Liraya kadar olan borçlar ödendikten sonra bu defa da 500 Liraya kadar olan borçların ödeneceği duyurulmuştur.¹³⁴

23 Ocak 1939 Tarihi İtibari İle Kalan Borç Miktarı.¹³⁵

Maaş ve ücret	3.752,91
Şirket	1.796,62
Şahıslar	25.261,22
Cemiyetler	31.897,32
Bankalar	499,90
Muhtelif daireler	1.229,92
Hususi idareler	336,66
Belediyeler	694,55
Hazine	39.949,86
Toplam	105.418,86

Gazetelerde daha önceden aylıktan ve kitap parasından oluşan borçların ödeneceği duyurulmuş¹³⁶ olmasına rağmen; yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı gibi maaştan dolayı alacaklılara paraları ödenmemiştir. Fakat, kitap basımından dolayı alacağı olanların bu paraları kendilerine ödenmiştir.¹³⁷

¹³³ BCA, **CHP**, Nu: 490.01/83.308.1, s.40.

¹³⁴ **Ulus**, Nu: 4993, 22 Haziran 1935

¹³⁵ BCA, **CHP**, Nu: 490.01/82.305.1, s.1-18

¹³⁶ **Yurt**, Nu: 16, 15 Haziran 1934

¹³⁷ BCA, **CHP**, Nu: 490.01/82.305.1, s.3-4

1933-1939 Yılları Arasında Borç Ödemeleri

Yıllar	Borç	Ödenen	Kalan
03.01.1933	714.542,84		
15.08.1933	763.449,58	365.085,57	398.364,01
01.07.1934	398.364,01	37.749,81	360.614,20
01.05.1935	360.614,20	39.275,72	321.338,48
15.01.1937	321.338,48	206.613,24	114.725,24
23.01.1939	114.725,24	9.306,38	105.418,86
	Toplam	658.030,72	105.418,86

23 Ocak 1939 tarihli belgeye göre, Türk Ocakları'nın tespit edilebilen borçlarının toplam miktarı 763.449,58 liradır.¹³⁸ Bu borcun, anılan tarihe kadar 658.030,72 lirası ödenmiş bulunmaktadır. Kalan 105.418,86 liralık borç ise, Tasfiye Encümeni'nin görevinin sona erdiği 1944 yılına kadar tasfiyesi yapılmış olmalıdır.

2. Emlâkin Tasfiyesi

Türk Ocakları'ndan CHF'na devredilen ait borçlar hak sahiplerine ödenirken, diğer taraftan da taşra teşkilâtları ile yapılan yazışmalar sonucu,¹³⁹

¹³⁸ BCA, CHP, Nu: 490.01/82.305.1, s.18

¹³⁹ Siirt Türk Ocağı, BCA, CHP, Nu: 490.01/65.246.3, 138 s. ; Bilecik Türk Ocağı, BCA, CHP, Nu: 490.01/65.246.4, 82 s. ; Elazığ Türk Ocağı, BCA, CHP, Nu: 490.01/65.247.1, 259 s. ; Bayburt Türk Ocağı, BCA, CHP, Nu: 490.01/65.247.2, 52 s. ; Diyarbakır Türk Ocağı, BCA, CHP, Nu: 490.01/65.248.1, 244 s. ; Burdur Türk Ocağı, BCA, CHP, Nu: 490.01/66.249.1, 83 s. ; Mersin Türk Ocağı, BCA, CHP, Nu: 490.01/66.249.2, 265 s. ; Gaziantep Türk Ocağı, BCA, CHP, Nu: 490.01/66.250.1, 23 s. ; Uşak Türk Ocağı, BCA, CHP, Nu: 490.01/66.250.2, 2 s. ; Kırşehir Türk Ocağı, BCA, CHP, Nu: 490.01/66.250.3, 39 s. ; Kayseri Türk Ocağı, BCA, CHP, Nu: 490.01/66.250.4, 18 s. ; Amasya Türk Ocağı, BCA, CHP, Nu: 490.01/66.250.5, 38 s. ; Isparta Türk Ocağı, BCA, CHP, Nu: 490.01/66.251.1, 177 s. ; Sakarya Türk Ocağı, BCA, CHP, Nu: 490.01/66.251.2, 4 s. ; Gümüşhane Türk Ocağı, BCA, CHP, Nu: 490.01/67.250.1, 5 s. ; Tokat Türk Ocağı, BCA, CHP, Nu: 490.01/67.252.2, 86 s. ; Samsun Türk Ocağı, BCA, CHP, Nu: 490.01/67.253.1, 176 s. ; Bitlis Türk Ocağı, BCA, CHP, Nu: 490.01/67.253.2, 54 s. ; Maraş Türk Ocağı, BCA, CHP, Nu: 490.01/67.254.1, 20 s. ; Trabzon Türk Ocağı, BCA, CHP, Nu: 490.01/67.254.2, 73 s. ; Bolu Türk Ocağı, BCA, CHP, Nu: 490.01/67.255.1, 130 s. ; Artvin Türk Ocağı, BCA, CHP, Nu: 490.01/67.255.2, 22 s. ; Malatya Türk Ocağı, BCA, CHP, Nu: 490.01/67.256.1, 30 s. ; Erzurum Türk Ocağı, BCA, CHP, Nu: 490.01/67.256.2, 42 s. ; Giresun Türk Ocağı, BCA, CHP, Nu: 490.01/67.256.3, 74 s. ; Hakkari Türk Ocağı, BCA, CHP, Nu: 490.01/68.257.1, 16 s. ; Adana Türk Ocağı, BCA, CHP, Nu: 490.01/68.257.2, 439 s. ; Ağrı Türk Ocağı, BCA, CHP, Nu: 490.01/68.258.1,

talimatnamede belirtilen hükümler çerçevesinde gayrimenkullerle ilgili toplanan bilgilere göre, bir takım işlemler de yapılmıştır.

Tasfiye Encümeni, devralınan gayrimenkullerden bir kısmının, borçların ödenmesi için satılmasına karar vermiştir. Satılacak emlâkin dışında, bir kısım gayrimenkul de Türk Ocakları yerine açılan halkevlerine ve partiye, ihtiyaçları için bırakılmıştır.

Satılan gayrimenkuller; sinema binası, ahşap veya kargir bina, fırın, depo, mektep binası, dükkan, kıraathane, arsa, zeytinlik vb. çeşitlilik göstermektedir. Bu emlâk; belediye, özel idare, Emlâk ve Eytam Bankası, Tayyare Cemiyeti, Çocuk Esirgeme Kurumu, Jandarmanın Komutanlığı, Evkaf Umum Müdürlüğü gibi kurumların yanı sıra bazıları da şahıslara satılmıştır.

Toplam 41 yerde 83 parça emlâkin satışından, 15 Ocak 1937 tarihi itibarı ile 462.850 Lira gelir elde edilmesi hesaplanırken, bu satışlardan 438.708,50 Lira para elde edilmiştir.¹⁴⁰

24 s. ; Konya Türk Ocağı, BCA, **CHP**, Nu: 490.01/68.258.2, 236 s. ; Kocaeli Türk Ocağı, BCA, **CHP**, Nu: 490.01/68.259.1, 128 s. ; Kars Türk Ocağı, BCA, **CHP**, Nu: 490.01/68.259.2, 140 s. ; Kütahya Türk Ocağı, BCA, **CHP**, Nu: 490.01/69.260.1, 182 s. ; Muş Türk Ocağı, BCA, **CHP**, Nu: 490.01/69.260.2, 22 s. ; Çanakkale Türk Ocağı, BCA, **CHP**, Nu: 490.01/69.261.1, 93 s. ; Çorum Türk Ocağı, BCA, **CHP**, Nu: 490.01/69.261.2, 44 s. ; Van Türk Ocağı, BCA, **CHP**, Nu: 490.01/69.262.1, 16 s. ; Zonguldak Türk Ocağı, BCA, **CHP**, Nu: 490.01/69.262.2, 85 s. ; Edirne Türk Ocağı, BCA, **CHP**, Nu: 490.01/69.262.3, 40 s. ; Bursa Türk Ocağı, BCA, **CHP**, Nu: 490.01/69.263.1, 337 s. ; Sinop Türk Ocağı, BCA, **CHP**, Nu: 490.01/70.264.1, 127 s. ; Antalya Türk Ocağı, BCA, **CHP**, Nu: 490.01/73.275.1, 112 s. ; Mardin Türk Ocağı, BCA, **CHP**, Nu: 490.01/73.276.1, 270 s. ; İstanbul Türk Ocağı, BCA, **CHF**, Nu: 490.01/73.277.1, 199 s. ; Balıkesir Türk Ocağı, BCA, **CHP**, Nu: 490.01/74.278.1, 557 s. ; Kastamonu Türk Ocağı, BCA, **CHP**, Nu: 490.01/74.279.1, 131 s. ; Manisa Türk Ocağı, BCA, **CHP**, Nu: 490.01/75.280.1, 341 s. ; Ankara Türk Ocağı, BCA, **CHP**, Nu: 490.01/75.281.1, 266 s. ; Sivas Türk Ocağı, BCA, **CHP**, Nu: 490.01/65.246.2, 72 s. ; Rize Türk Ocağı, BCA, **CHP**, Nu: 490.01/65.246.1, 14 s. ; Kırklareli Türk Ocağı, BCA, **CHP**, Nu: 490.01/70.264.2, 52 s. ; Niğde Türk Ocağı, BCA, **CHF**, Nu: 490.01/70.265.1, 97 s. ; Çankırı Türk Ocağı, BCA, **CHP**, Nu: 490.01/70.266.1, 194 s. ; Tekirdağ Türk Ocağı, BCA, **CHP**, Nu: 490.01/70.267.1, 112 s. ; Yozgat Türk Ocağı, BCA, **CHP**, Nu: 490.01/70.267.2, 69 s. ; Eskişehir Türk Ocağı, BCA, **CHP**, Nu: 490.01/70.268.1, 134 s. ; Muğla Türk Ocağı, BCA, **CHP**, Nu: 490.01/71.269.1, 152 s. ; Erzincan Türk Ocağı, BCA, **CHF**, Nu: 490.01/71.270.1, 44 s. ; Ordu Türk Ocağı, BCA, **CHP**, Nu: 490.01/71.270.2, 30 s. ; Afyon Türk Ocağı, BCA, **CHP**, Nu: 490.01/71.270.3, 128 s. ; Aydın Türk Ocağı, BCA, **CHF**, Nu: 490.01/71.271.1, 175 s. ; Denizli Türk Ocağı, BCA, **CHP**, Nu: 490.01/71.272.1, 159 s. ; İzmir Türk Ocağı, BCA, **CHP**, Nu: 490.01/72.273.1, 682 s. ; Urfa Türk Ocağı, BCA, **CHP**, Nu: 490.01/73.274.1, 127 s.

¹⁴⁰ BCA, **CHP**, Nu: 490.01/82.305.1, s.29-38

Tasfiye talimatnamesi hükümlerine uyularak, ocaklardan kalan Ankara'daki merkez binasıyla, taşrada 86 yerde 123 parçadan ibaret olan ve 565.200 lira tahmini değeri bulunan gayrimenkuller, buldukları yerdeki ihtiyaçlara binaen Tasfiye Komisyonu'nun kararınca parti ve halk evi olarak CHF'na mal edilmişlerdir.¹⁴¹ Bu emlak, daha ziyade bina cinsinden olanlardır. Özellikle ocak binaları, mektep, sinema, kilise, otel ve gazino gibi.¹⁴²

Partiye tahsis edilen binaların taksit ve vergi borçlarının ödenmesi mahallî parti idarelerine bırakılmıştır.¹⁴³

Partiye bırakılan ve satılan gayrimenkuller dışında, ocaklardan devralınan borçlara karşılık olmak üzere satılmaları için meşgul olunan gayrimenkuller de bulunmaktadır.¹⁴⁴

1937 ve 1939 Yıllarında Türk Ocakları'ndan Devredilen Gayrimenkullerle İlgili Yapılan İşlemler

Gayrimenkullerle İlgili Yapılan İşlemler	Yıllar					
	1937			1939		
	Yer	Parça	Değer	Yer	Parça	Değer
Satılanlar	41	83	438.708,50	48	93	484.036
Partiye Kalanlar	86	123	565.200	90	128	591.700
Satışı Takip Edilenler	34	73	154.634	17	41	58.234

1937 yılı itibari ile satışlardan kazanılan 438.708,50 Lira paranın miktarı 1939 yılında 48 yerdeki 93 parça gayrimenkulün satılması ile 484.036 Liraya çıkmıştır.¹⁴⁵ Talimatname hükümlerine göre halkevi ya da parti binası yapılmak üzere partiye bırakılan 86 yerdeki 123 parça gayrimenkulün değeri 1937 yılında 565.200 Liradır.¹⁴⁶ 1939 yılında bu miktarlar, ihtiyaca paralel olarak tekrar güncellenmiş ve 90 yerde 128

¹⁴¹ BCA, CHP, Nu: 490.01/82.305.1, s.40-45. Söz konusu belge ve benzer diğer belgelerde gayrimenkulün tahmini değeri, bulunduğu yer, adedi ve cinsi belirtilmektedir.

¹⁴² Aynı belge.

¹⁴³ BCA, CHP, Nu: 490.01/82.305.1, s.17

¹⁴⁴ BCA, CHP, Nu: 490.01/82.305.1, s.20-28.

¹⁴⁵ BCA, CHP, Nu: 490.01/82.305.1, s.18.

¹⁴⁶ BCA, CHP, Nu: 490.01/82.305.1, s.45.

parçalık toplam değeri 591.700 Lira olan gayrimenkul CHF'na bırakılmıştır.¹⁴⁷

1937 yılında satış işlemleri henüz tamamlanmamış 34 yerde 73 parça gayrimenkul bulunmaktadır. Bunların tahmini değeri 154.634 Lirayı bulmaktadır.¹⁴⁸ 1939 yılına kadar bunlardan 17 yerdeki 32 parçalık gayrimenkul satılmıştır. 1939 yılında satışları takip edilmesi gereken 58.234 lira değerinde 17 yerde 41 parça gayrimenkul kalmıştır.¹⁴⁹

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı gibi 1937-1939 yılları arasında 9.306,38 Lira ödeme yapılmıştır. Fakat aynı yıllar arasında satışları takip edilen gayrimenkul satışından 96.400 Lira kazanç elde edilmiştir. Bu hesaba göre 87.093,62 Lira para borçların ödenmesi için kullanılmamıştır.¹⁵⁰

Kapatıldığında 278 şubesi bulunan Türk Ocakları'nın 131 şubesinin gayrimenkulü bulunmamasına rağmen, 147 şubesi zengin bir gayrimenkule sahiptir.¹⁵¹ Tasfiye Encümeni, bu şubelerin gayrimenkullerini ya devraldığı borçları ödemek için satmış, ya da bina ihtiyacı var ise partiye bırakmıştır.

C. TASFİYE ENCÜMENİ'NİN FESHİ

Tasfiye Encümeni Başkanı Salih Yargı, parti genel sekreterliğine Tasfiye Encümeni'nin görevine son verilmesi ile ilgili bir yazı yazmıştır. Bu yazıda, Tasfiye Encümeni'nin o zamana kadar üstüne düşen tasfiye ile alakalı bütün işleri yaptığı ve bu işlemlerle ilgili bir görevinin kalmadığı belirtilmiştir.¹⁵² Görev yaptığı yaklaşık 14 yıl içinde, ödemeler için 300, satış ve muhtelif işler için de 52 karar alan Tasfiye Encümeni,¹⁵³ ocaktan partiye kalan borçları ödemek için yoğun olarak çalışmıştır. Fakat taşra teşkilâtları ile yaptığı yazışmaların uzaması sonucu alacaklı olanları mağdur etmiştir. Kimi zaman kayıtlara geçmemiş borçlar, kimi zaman para konusunda uyuşmayan hesaplar¹⁵⁴ ve o dönem Türkiye'sinin ekonomik durumu, borç ödemelerinin uzun bir zamana yayılarak yapılması ve

¹⁴⁷ BCA, **CHP**, Nu: 490.01/82.305.1, s.18.

¹⁴⁸ BCA, **CHP**, Nu: 490.01/82.305.1, s.28.

¹⁴⁹ BCA, **CHP**, Nu: 490.01/82.305.1, s.18.

¹⁵⁰ BCA, **CHP**, Nu: 490.01/82.305.1, s.1,28.

¹⁵¹ Fethi ERDEN, " Türk Ocakları Merkez Binasının Tarihi Durumu ve Türk Ocakları'nın Bugüne Kadar Geçirdiği Safhalar" **Türk Yurdu**, C.III, Nu: 300 (Temmuz 1963), s.6.

¹⁵² BCA, **CHP**, Nu: 490.01/78.290.3, s.1-3.

¹⁵³ BCA, **CHP**, Nu: 490.01/82.305.1, s.18.

¹⁵⁴ BCA, **BMGM**, Nu: 030.10/117.816.28, s.1.

peyderpey yapılan ödemeler hak sahiplerinin mağduriyetlerini artırmıştır. Buna bir de talimatname gereği borçların merkezden ödenmesi eklenince, mağduriyet bir kat daha artmıştır.

Türk Ocağı'ndan partiye kalan malları satarak borçların ödenmesi yoluna giden Tasfiye Encümeni, 1.312.000 TL değerindeki bu malların düzenli bir şekilde satılmasını organize etmiş ve 763.449.58 TL'yi bulan borçların¹⁵⁵ ödenmesini sağlayarak, bankada 170 bin Lira'yı geçen bir para mevcudu ile 1944 yılında görevini tamamlamıştır.

SONUÇ

II. Meşrutiyet sonrası kurulan Türk Ocakları, kendi benzerleri içinde en uzun soluklu ve en etkili olanıdır. Gerek Cumhuriyet öncesi dönemde Millî Mücadele'ye katkıları gerekse cumhuriyetin ilanından sonra yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin inşasında üstlendiği vazifeler ile, Türk tarihine damgasını vurmuştur. Özellikle Cumhuriyetin ilanı ve beraberinde hayata geçirilen inkılaplar, Türk Ocakları'nın önemini artırmıştır. Bizzat Atatürk'ten yakın ilgi ve alaka gören Türk Ocakları, karar mekanizmasında bulunan diğer devlet yetkililerinden de destek görmüştür.

Yasasında siyasetle uğraşmayacağı belirtilmesine rağmen, iktidarla dirsek temasında bulunan Türk Ocakları, bunun karşılığını almıştır. Hükümetin dolayısı ile devletin desteğini alan ocaklar, devlet bütçesinden aldığı yardımlar ve vatandaşların olağan üstü teveccühü ile bir çok yere şubeler açmış ve kısa zamanda üye sayısı ile birlikte maddî gücünü de artırmıştır.

SCF sonrasında ortaya çıkan gelişmeler, hiç şüphesiz Türk Ocakları'nı derinden etkilemiştir. Bazı ocak mensuplarının CHF'na rakip olarak belediye seçimlerinde SCF tarafında yerlerini almaları, artık Türk Ocakları'nın siyasetle iç içe olduğu ve Mustafa Kemal'in kurucusu olduğu CHF'na siyasî rakip olabileceği endişelerini gündeme getirmiştir. Parti- devlet bütünleşmesi anlayışına uygun olarak, CHF yetkilileri, kurumsallaşma sürecinde kendine muhalif olabilecek odakları denetim altında tutma gereğini hissetmişlerdir.¹⁵⁶ Türk Ocakları'nın, CHF'na katılması, kendini siyasî seçkin olarak gören

¹⁵⁵ BCA, CHP, Nu: 490.01/77.285.1,s.1.

¹⁵⁶ Süleyman GÜNGÖR, *Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Yıllarında Politikacı-Aydın İlişkisi*, İstanbul, 2001, s.34.

CHF mensuplarının, Türk aydınına denetlemeye yönelik önemli bir girişimidir.¹⁵⁷

Kapatıldığında hatırı sayılır menkul ve gayrimenkule sahip olan Türk Ocakları'nı her şeyi ile CHF devralmıştır. Ocakların bütün yükümlülüklerini üzerine alan parti konuya hassasiyetle yaklaşmıştır. Partinin yeniden teveccüh kazanması bakımından bunu bir fırsat bilmiştir. Devraldığı borçların ödenmesi meselesine hassasiyetle sahip çıkan CHF, belki de o zamanın şartları gereği borçların tamamını ödemeyi uzun bir süreye yaymıştır. Bununla birlikte, bir çok insan alacaklarını zamanında alamamış ve mağdur olmuştur. CHF, yaklaşık 12 sene içinde, Tasfiye Encümeni'nin çalışmaları sonucu tasfiye işlemlerini noktalayabilmiştir.

Başlangıçta “*Bir milyon*”a yakın, hatta daha fazla hesap edilen ve CHF’ni ciddi anlamda sıkıntıya sokan borç miktarının, hesaplardan sonra 760 bin lira civarında olduğu tespit edilmiştir. Tasfiye işlemleri son bulduğu zaman, Türk Ocakları’ndan devralınan mallar ile borçların çok rahat ödendiği görülmüştür. Bunun yanı sıra CHF, kendi binalarını yenileme imkanı bulmuş ve maddî kazanç elde etmiştir.

Gayrimenkullerin satış veya devir işlemleri sırasında; kamu yararına kullanılmakta olan emlâkin yine aynı amaçla kullanmaya devam edecek şahıslara satılmasına karar verilmesi ve parti, halkevleri tarafından kullanılabilecek binaların satılmaması dönemin “*halkçı*” tavrını ortaya koymaktadır.

Türk Ocakları'nın kapatılması ile tasfiye edilen, kurumun maddî varlığı ve bazı Ocak ileri gelenlerinin CHF içindeki yeri idi. Müteakip yıllarda Atatürk, Ocak misyonunu Türk milliyetçiliği açısından üstlenecek ve Türklük duygu ve şuurunu yaratmaya çalışacak bir çok kurumun kurucusu ve bu yoldaki icraatların gerçekleştiricisi olacaktır.

10 Nisan 1931 tarihinde kapatılan Türk Ocakları, 18 yıl aradan sonra 10 Mayıs 1949 tarihinde Hamdullah Suphi Tanrıöver başkanlığında tekrar faaliyete başlamıştır.

Türk Ocakları'nın yerini alan halkevleri, CHP'ye devredilen ocak binalarında ve ocaklıların imkânları ile faaliyetlerini sürdürmüştür. CHF'nin

¹⁵⁷ GÜNGÖR, *Politikacı-Aydın İlişkisi*, s.35.

alt kolları gibi çalışan halkevleri, 8 Ağustos 1951’de 5830 numaralı kanunla kapatılınca binaları hazineye devredilmiştir.¹⁵⁸ Halkevlerinin tamamına yakınının mülkiyeti CHF’nda bulunmaktadır. Bu devredilen gayrimenkullerin asıl ve ilk sahibi, 1931 yılında kapatılan Türk Ocakları’dır.

Tek parti döneminde Cumhuriyet Halk Partisi’nin “*haksız yere*” edindiği malları iade etmesini sağlamak amacı ile 14 Aralık 1953’te 6195 numaralı “*CHF’nun haksız iktisaplarının iadesi hakkında kanun*” çıkarılmıştır.¹⁵⁹ Konu 1952 yılında gündeme gelmiştir. 100’e yakın Demokrat Parti milletvekili, CHP’nin hayır kurumlarından, iktisadî devlet teşekküllerinden “*gayri meşru*” yoldan edindiği emlak ve paranın hazineye devrini isteyen bir kanun teklifi hazırlarlar. CHP, servetini açıklamak ve meşruiyetini ispat etmek için gayret sarf eder. Başbakan Menderes’in CHP’nin mal varlığı konusundaki değerlendirmesi; “*Halk Partisi bu malları kanunlara uyararak gasbetmiş değildir. Bunlar kanun dışı gasplardır.*” şeklindedir.¹⁶⁰

SCF sonrasında ortaya çıkan siyasî şartlar içerisinde kapatılan ve emlakî CHF’na devredilen Türk Ocakları’nın maruz kaldığı tavır “*siyasî*” idi. Parti-devlet bütünleşmesinin öngörüldüğü bir dönemin başlangıcındaki bu tasarruf, bir bakıma muhalefete tahammülsüzlük olarak da değerlendirilebilir. Türkiye’de iktidar-muhalefet ilişkileri çerçevesinde rastlanabilecek bu durumun, çok partili hayata geçiş sonrası Demokrat Parti iktidarı döneminde nüksetmesi, demokrasi tarihimiz içindeki ilgi çekici yerini almıştır.

¹⁵⁸ Hasan Halis Sungur, **Anayasayı İhlal Suçları ve TCK 146.cı Maddesi Hükümleri Sakıt İktidarın Sorumluluğu**, İstanbul, 1960, s.30 vd. “Resmi daireler ve müesseselerin siyasî partilere mal devredemeyeceklerine ve bu daire ve müesseselerle münfesiher derneklere ait olup siyasî partilere terkedilmiş olan gayrimenkul mallarla bu partiler tarafından genel menfaatler için yaptırılmış olan binaların sahiplerine ve Hazineye iadesine dair kanun” adını taşıyan kanun hükümleri için bak.: **T.C. Sicilli Kavanini**, C. 32, İstanbul, 1951, s.283-287.

¹⁵⁹ Bak.: **T.C. Sicilli Kavanini**, C.34, İstanbul, 1953, s.620-621.

¹⁶⁰ Sungur, **Anayasayı İhlal**, s.39